

1. OPDRAG

1.1 ALGEMENE SINODE 2007

1.1.1 *Die Algemene Sinode besluit tydens die 2007-vergadering as volg:*

Die Algemene Sinode beveel aan dat die saak van klein gemeentes verwys word na die ADGO en GDN om die nodige navorsing te doen en met behulp van sinodale gebiede waar baie klein gemeentes voorkom, te werk aan prosesse en bedieningsvoorstelle wat klein gemeentes op 'n konkrete wyse kan help. Die NG Kerk-familie moet so ver moontlik ook hierby betrek word. (Agenda 2007 Deel III [Handelinge] bl 124 en bl 203 pt 11.9)

1.1.2 *Hierdie besluit volg op vorige navorsingsopdragte wat reeds tydens die Algemene Sinodes van 2002 en 2004 gegee is. (Vgl Agenda 2007 Deel 1 bl 287 pt 7, asook ADGO Bylaag 7 bl 316)*

1.1.3 *ADGO Bylaag 7 (Agenda 2007 Deel 1 bl 316-7) verskaf die breë kontoere van 'n navorsingsraamwerk oor klein gemeentes.*

1.1.4 *Die Moderamen het in die reses 'n span saamgestel om hierdie opdrag uit te voer.*

2. WERKSWYSE

2.1 LITERATUUR EN BRONNE

2.1.1 *Verskeie sinodes het reeds self nagedink oor klein gemeentes, taakspanne aangestel wat bevindings geformuleer het, en modelle vir bediening in klein gemeentes geïmplementeer. Hierdie sinodale inisiatiewe, dokumente en gevolglike praktiese ervaring lewer 'n geweldige belangrike bydrae.*

2.1.2 *Verskeie navorsers is tans besig met studie rondom klein gemeentes, binne die NG Kerk, VGKSA en NGKA. Soos navorsingsresultate beskikbaar word, sal dit bekendgestel word by www.kleingemeentes.co.za.*

2.1.3 *'n Uitgebreide lys literatuur en navorsingsresultate is saamgestel en is beskikbaar by www.kleingemeentes.co.za. 'n Literatuurslys word ook aan die einde van hierdie verslag verskaf.*

2.2 KONFERENSIE

2.2.1 *Ten einde akademiese kennis oor die onderwerp, praktiese ervaring, en sinodale insette te integreer, is 'n konferensie oor klein gemeentes van 4-6 Mei 2011 te Kemptonpark gehou. Een verteenwoordiger per sinode, asook akademici, het die konferensie bygewoon. By hierdie geleentheid is indringend oor die onderwerp besin.*

2.2.2 *Die konferensie het onder die vaandel van die Algemene Sinode plaasgevind. Groot waardering vir die inisiatief is deur die konferensie uitgespreek, met die versoek dat dit in die toekoms 'n jaarlikse instelling word en verder uitgebrei kan word.*

2.2.3 *Die personeel vir die konferensie was as volg: Danie Mouton (sameroeper, Oos-Kaapland), Bossie Muller (Wes-en-Suid-Kaap), Kobus van Tonder (Noord-Kaapland), Ben van Dyk en Willie Pieters (Kwazulu-Natal), Carin van Schalkwyk (Oranje-Vrystaat), Johan Rademeyer (Wes-Transvaal), Wimpie Jordt (Noordelike Sinode), Sam Heine (Hoëveld), Danie Dreyer (Oostelike Sinode), Jan Woest (Namibië), Kobus Schoeman (Kerkspieël), en Jurgens Hendriks (deskundige lid). Zach Pienaar (VGKSA) en Joseph Pali (NGKA) is ook na die konferensie genooi, maar kon op kort kennisgewing weens persoonlike omstandighede nie teenwoordig wees nie.*

2.2.4 *Hierdie verslag is die produk van die konferensie se besinning. Die werkswyse stel 'n navorsingsmodel daar waarmee die groep graag wil voortgaan. 'n Aanbeveling hieroor volg later in die verslag.*

2.3 HOOPVOL

Hoe meer genoemde konferensie oor klein gemeentes gewerk het, en na die verhale van klein gemeentes geluister het, hoe meer is ons met hoop en verwondering vervul. Die kwaliteit van lidmate in klein

gemeentes – plattelands en stedelik – is verstommend. Die worsteling wat klein gemeentes beleef, is nie siektepyne of sterwenspyne nie, maar geboortepyne. Klein gemeentes is nie siek nie, hulle is swanger. Die sleutel lê in die kapasiteit om uit 'n institutêre bediening (wat op oorlewing of selfhandwing fokus) te breek na 'n herontdekking van God en van die hele gemeenskap.

3. WAT IS 'N KLEIN GEMEENTE?

3.1 STREEKTIPES

Sedert die opname van Kerkspieël 2 in 1986 is gemeentes volgens streektipes geklassifiseer. Vir die doel van Kerkspieël opnames word die streke soos volg gedefinieer:

- ☞ *Klein-Plattelandse gemeente:* 'n Gemeente wat op 'n heel klein dorpie/gemeenskap geleë is waar daar net een leraar is.
- ☞ *Plattelandse gemeente:* 'n Gemeente wat in 'n dorp geleë is wat so groot is dat daar twee tot vier NG leraars werksaam is (ongegag die aantal gemeentes).
- ☞ *Grootdorp gemeente:* 'n Gemeente wat geleë is in 'n dorp met meer as vier NG leraars, ongeag die aantal gemeentes.
- ☞ *Woonstel/buitengewone gemeente:* Dit sluit onder andere in: enkelindustrie-, militêre-, middestad-, studentegemeentes en gemeentes vir andertaliges. Die kategorie is met die 2006 opname saam met die voorstedelike kategorie gevoeg.
- ☞ *Voorstedelike gemeente:* 'n Gemeente in 'n voorstad geleë en sluit woonhuise, meenthuse en woonstelle in. Dit kan ook kleinhoues insluit.

3.2 KLEIN GEMEENTES AS STREEKTIPE IN DIE NG KERK

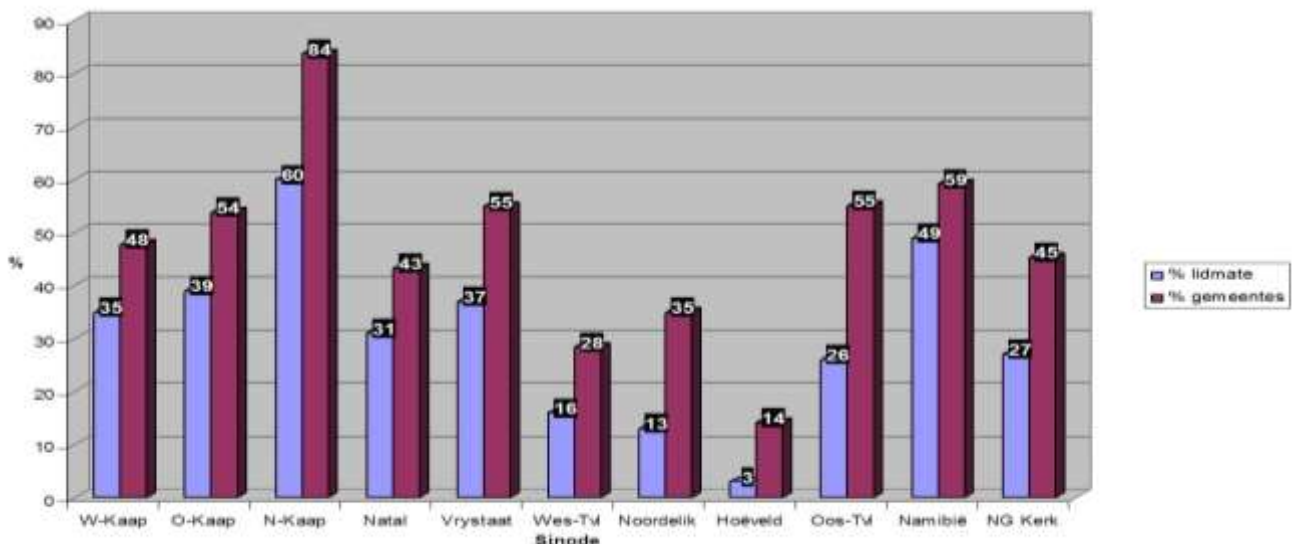
3.2.1 Verspreiding van lidmate

Volgens Kerkspieël 2006 woon 12% van lidmate van die NG Kerk in klein plattelandse gemeentes, en 'n verdere 15% in plattelandse gemeentes. 'n Totaal van 27% - 'n beduidende groep lidmate – bly dus in plattelandse omgewings. Meer as die helfte van die NG Kerk se lidmate (55%) is egter in voorstedelike gebiede te vind.

3.2.2 Verspreiding per sinodale gebied

Sinodale gebiede verskil beduidend wat die aantal klein gemeentes betref. Die volgende grafiek dui die verspreiding van gemeentes / lidmate in die platteland aan (2006). Die eerste staaf dui op die persentasie lidmate in die sinode wat in klein-plattelandse en plattelandse kontekste woon, en die tweede staaf op die persentasie gemeentes in die sinode in dieselfde kategorie. Byvoorbeeld: 84% van Noord-Kaapland se gemeentes funksioneer in die plattelandse, en 60% van die lidmate is in daardie gemeentes. Hoëveldsinode is die mees verstedelike gebied, terwyl Noord-Kaapland die meeste lidmate in klein-gemeentelike kontekste bedien.

Grafiek 1: Verspreiding van lidmate en gemeentes per sinodale gebied – Kerkspieël 2006

3.2.3 Klein gemeentes in ander kontekste

Klein gemeentes kom nie net in plattelandse kontekste voor nie. Dit is ook 'n stedelike fenomeen, spesifiek waar demografiese skuiwe gemeentes laat verklein. Binne stede is dit egter relatief maklik vir hierdie gemeentes om met ander saam te smelt, indien hulle wil. In plattelandse kontekste is dieselfde opsie nie so gereedlik beskikbaar nie.

3.3 GEMEENTE-GROOTTE TIPOLOGIE

3.3.1 Vier groottes

Daar is ook ander maniere om klein gemeentes te beskryf. Die gewildste gemeente-tipologie is dié van gemeente-grootte. Die model werk met erediensbywoning en gaan uit van die veronderstelling dat die kultuur en struktuur van gemeentes wissel na aanleiding van die grootte daarvan. Volgens Alice Mann (1998) kan daar vier groottes gemeentes onderskei word. Dit kan as volg opgesom word:

Tabel 1: Vier groottes gemeentes

Pastor-gesentreerd	Pastoraal Erediensbywoning: 70-200 Leraar: Pastor KR: Herders Homogene verhoudinge	Korporatief Erediensbywoning: >350 Leraar: Visiedraer KR: Strategiese leiers Komplekse verhoudinge
	Groep-gesentreerd	Familie Erediensbywoning: 25-100 Leraar: Familie-vriend KR: Patriarge en matriarge Homogene verhoudinge
	Organisme	Organisasie

3.3.2 Beskrywing van die familie-grootte

Volgens Mann se tipologie is klein gemeentes (stedelik of plattelands) *organismes* wat meer relasioneel as struktureel in homogene verhoudinge verbind is, en *groep-gesentreerd*. 'n Klein gemeente is 'n familie met patriarge en matriarge wat in beheer is. Hulle is sterk op oorlewing ingestel, en laat hulle dus nie sommer deur die kerkverband sluit nie. Nuwe lidmate word deur 'n komplekse proses van sosiale aanneming ingesluit. Net soos by gewone families, word jy deel van die familiesisteem slegs deur óf geboorte óf aanneming.

Predikante se rol is om dié funksies uit te voer wat die lidmate nie self kan doen nie (bv. doop, nagmaal, begrawe, preek), maar die predikant wat aanneem dat hy/sy die hoof-uitvoerende beampte is, maak 'n reuse fout. Predikante funksioneer meer in 'n kapelaansrol, sonder uitvoerende bemaagtiging. Predikante moet hierdie gemeentes daarom lief hê en vir drie jaar niks probeer verander nie. Hoe langer die predikant bly, hoe meer invloed verwerf hy/sy en word maklik 'n bedreiging vir die patriarge en matriarge. Daar word dus dikwels krisis geskep om te verseker dat die dominee korter bly, eerder as langer. Indien die leraar vir langer as vyf jaar kan bly, word egte transformasiemoontlikhede 'n werklikheid.

Volgens Mann begin baie predikante hul bediening in hierdie gemeente-grootte, maar dit is die moeilikste tipe bediening vir pas-afgestudeerde predikante. Die geesdrif en entoesiasme van die jong dominee pas gewoonlik nie by die rolverwagting van tradisionele pastorale versorging nie. (Mann 1998)

3.4 WAARDERING VIR DIE KLEIN GEMEENTE-GROOTTE

3.4.1 Kwaliteit van lidmate

Hoewel klein gemeentes unieke sosiale uitdagings ervaar, soos deur Mann beskryf, moet daar waarderend na hierdie gemeente-grootte gekyk word. Die kwaliteit van lidmate óók in hierdie gemeente-grootte is 'n bron van dankbaarheid. Tydens die klein gemeente-konferensie kon al die sinodes bevestigende verhale vertel van die bruikbare mense-materiaal en toewyding van lidmate in hierdie gemeentes.

3.4.2 Unieke kapasiteit

Juis vanweë hulle grootte is hierdie gemeentes in staat om:

- ☞ nabyheid en intimiteit in die geloofsgemeenskap te beliggaam;
- ☞ verhoudingsgedrewe eerder as formeel gestruktureerd te funksioneer;
- ☞ 'n daadwerklike gemeenskap-wye impak te maak; en
- ☞ 'n prominente publieke profiel deur diensbaarheid te verwerf.

Klein gemeentes is 'n wêreldwye fenomeen. Getalsgewys is waarskynlik die meeste gemeentes klein gemeentes.

3.4.3 *Verhoudinge*

Klein gemeentes is verhouding-gedrewe gemeentes. Nie die charisma van die predikant, of die kwaliteit van die program, verskaf die kohesie nie. Die kohesie groei uit die kwaliteit van die verhoudinge – met God, met mekaar en met die gemeenskap. Juis hierin lê geweldige potensiaal opgesluit.

3.5 DINK NUUT OOR KLEIN GEMEENTES

In hierdie paragraaf is tot dusver twee wyses om klein gemeentes te beskryf (ligging en grootte), bespreek. Beide help ons om waardevolle aspekte raak te sien en die uitdaging vir klein gemeentes te verstaan. Aangesien hierdie gemeentes so 'n groot deel van die NG Kerk uitmaak, sal die impak van die kerkverband se besluite en reëlins op hierdie gemeentes doelbewus verreken moet word.

3.5.1 *Wat is die norm vir bediening?*

Die meerderheid NG Kerk-lidmate leef in voorstedelike gemeentes. Dit gebeur gevolglik maklik dat die voorstedelike bediening die norm vir bediening word. Alle gemeentes moet dan 'n voltydse predikant, 'n pastorie, 'n goed-versorgde kerkgebou, 'n belegging, en 'n uitmuntende program van gemeentelike aksies en dienswerk hê. Indien hierdie bedieningspatroon die norm word, sal klein gemeentes permanent beskaam word en bloot kan hunker na iets soortgelyks. Dit sou egter 'n massiewe fout wees. Klein gemeentes is 'n legitieme gestalte van die kerk van die Here.

3.5.2 *Is groter beter?*

Die konsep van makro-gemeentes het oor die afgelope jare prominensie in die NG Kerk geniet. T.o.v. insette oor leierskap, toerusting en evangelisasie gryp buitelandse makro-konstruksies soos Willow Creek en Saddleback die verbeelding aan. Vorme van innovering in die kerklike lewe wat heelwat aan bronne (bv. kapitaal en menslik) verg, is in die nuus. Dit marginaliseer klein gemeentes.

3.5.3 *Klein, maar begaafd*

Geïdealiseerde gestaltes van gemeente-wees laat klein gemeentes dikwels ontmagtig voel. Dit is heeltemal onnodig, omdat die bedieningsmatige gawes van klein gemeentes op ander vlakke lê. Die NG Kerk benodig bedieningstrategieë wat hierdie gawes na die voorgrond bring. Waardering vir klein gemeentes waar die fokus op die koninkryk van God val, en God se goedheid en genade na gemeenskappe gedra word, sal die rolmodelle in hierdie gemeente-grootte skep wat 'n nuwe seisoen vir klein gemeentes sal inlui.

4. UITDAGINGS VIR KLEIN GEMEENTES

Hierdie paragraaf skilder slegs 'n oorsigtelike en daarom veralgemeende beeld van uitdagings vir klein gemeentes. Die bedoeling is om die landskap waarin klein gemeentes funksioneer te beskryf. Die fokus is veral op plattelandse gemeenskappe. In soverre die prentjie negatief klink, is die bedoeling nie om verlamdend te wees of krisisvure te stook nie. Die bedoeling is om realisties te wees, sodat die roeping en uitdagings waarop die gemeenskapsoekende Drie-enige God hierdie gemeentes se aandag fokus, helder omlin kan word.

4.1 *Dalende lidmaattal*

Die Jaarboek van NG Kerke vertel die verhaal van die ontvolking van die platteland en die daling in lidmaattalle. Die NG Kerk in Wes-en-Suid-Kaap het in 'n onlangse studie die lidmaattal van 8 plattelandse gemeentes aan die hand van die Jaarboek vergelyk. Lidmaatgetalle vir **2011**, saam met dié vir **1994**, die jaar waarop die nuwe bedeling 17 jaar gelede ingelui is, asook die **1977**-getalle ('n verdere 17 jaar terug in die verlede) illustreer die tendens duidelik. Die huidige 2,518 totale lidmatetal van die agt gemeentes is maar 62% van wat dit in 1994 was (4,067) en 40% van wat dit in 1977 was (6,227). Een rede vir die

dalende getalle is die dalende geboortesifer. In 1977 was dooplidmate 30% van die totale lidmaattal, 25% in 1994 en 17% in 2011.

In stede is baie welvarende voorstedelike gemeentes as gevolg van demografiese skuiwe in klein gemeentes verander. Sommige van hierdie gemeentes het met ander saamgesmelt.

4.2 Ekonomiese konteks

Die landbou-landskap het dramaties oor die afgelope dekades verander. Dit het 'n besliste impak op klein plattelandse gemeentes. Boerdery-eenhede is groter, wat beteken minder mense woon op landbougrond. Die boere, of eienaars van die grond, woon ook dikwels elders (en dit is nie noodwendig die naaste dorp nie). Insetkoste het geweldig gestyg. Die regering is ook nie meer simpatiek teenoor die landbou nie. Grondhervorming en plaasmoorde het ook 'n negatiewe impak op boerdery.

Verder is die ineenstorting van wêreldmarkte, tesame met uitmergelende droogtes wat van tyd tot tyd voorkom, faktore wat die finansiële oorlewing van plattelandse bediening net soveel moeiliker maak.

4.3 Verswakking van dienste

Die platteland word in talle gemeenskappe gekenmerk deur 'n vermindering van besighede en professionele dienste. Talle dorpe toon tekens van swakker bestuur en die agteruitgang van openbare dienste. Wat skole betref, het opsigtelike verwaarlosing op baie plekke ingetree. NG Kerk lidmate se kinders gaan grotendeels na goeie skole buite die plattelandse konteks. Skoolkarry het deel van die kultuur geword. Meer goeie mense mag van privaat skole gebruik maak, en tuisonderrig word ook benut.

4.4 Duur bedieningsmodel

Baie klein plattelandse gemeentes beskik oor groot kerkgeboue wat opgerig is in tye toe daar groot, floreende gemeenskappe bestaan het. Hierdie geboue is dikwels pragtig, en lidmate heg groot sentiment daaraan. Die klein gemeentetjie "verdwyn" egter op 'n Sondag in die gebou. Talle sitplekke is leeg, en die erediens verloop onpersoonlik. Verder is die onderhoudskoste hoog, en moet die gemeente baie geld daarvoor opsysit.

In hierdie gemeentes begin die gebou die gemeente besit, en word die instandhouding van die gebou 'n dominerende faktor in die missie van die gemeente.

Hoewel plattelandse lidmate dikwels 'n hoër gemiddelde dankoffer gee as die lidmate van groot en verstedelike gemeentes, gebeur dit maklik dat die gemeente nie meer sy verantwoordelikhede kan nakom nie. Daarom word die predikante van talle plattelandse gemeentes nie op skaal vergoed nie.

Uit ervaring weet boerdery-gemeenskappe dat daar geld opsygesit moet word om die wa deur die drif te trek in tye van nood, soos droogte of ander rampe. Dit is nie vreemd dat 'n gemeente wat sy dominee nie op skaal besoldig, of sy gebou nie na behore kan versorg, tog 'n groot bedrag op belegging het nie. Die teologiese probleem hiermee is dat selfhandhawing en oorlewing die agenda bepaal.

4.5 Mobiliteit van predikante

Daar is talle voorbeelde van plattelandse predikante wat reeds in baie lang dienstermyne in dieselfde klein gemeentes werk. Hierdie predikante kom onder geweldige druk as konflik in gemeenskappe sy tol begin eis. Konflik kan daartoe lei dat dankoffers daal en frustrasie toeneem. Die leraar kan in so 'n situasie moeilik skuif en word uitgelewer aan 'n vasgevalde situasie waar psigiese en emosionele skade – ook vir die res van die pastoriegesin – die uiteinde is. Vanselfsprekend kry die res van die gemeente ook seer. Die kerkverband sal meer weë moet ondersoek om in so 'n situasie in te gryp.

4.6 Bestuur van verhoudings en diversiteit

Stedelike gemeentes het die luukse dat gelowiges na 'n gemeente kan gaan waar hulle inpas in terme van sake soos spiritualiteit, teologie en styl. 'n Plattelandse gemeente is 'n uitgebreide familie. Die kerk en gemeenskap het al sy lede nodig om te oorleef, want samewerking is essensieel vir die voortbestaan van die kleiner gemeente, finansiëel maar veel meer. Die mense is op mekaar aangewese van skoolkar ry, sprinkane spuit, vure veg in die somer tot die hantering van elke vorm van krisis.

Tipies van alle klein plattelandse gemeentes die wêreld oor, speel die leraar die sleutelrol as gemeenskapsleier, as 'n ietwat onafhanklike *inkommer*, as die een wat die diversiteit in die gemeente en gemeenskap moet bestuur. 'n Verhoudingsensitiewe leraar wat die gemeente in sy swaarkry tye kan help

om in geloofsvertroue op God te bly fokus en in voorspoed tye die gemeente kan help om nie die Here te vergeet nie (Deut. 8) en wat as apostel-leier profetiese, koninklike en priesterlike funksies vervul, is onontbeerlik. Die leraar help die gemeente om missionaal op God se agenda gefokus te bly en nie te verval in 'n instandhoudingsbediening nie.

Hiervoor is verhoudinge nodig. Die leraar moet by die vendusie wees en die koöperasie ken, die polisie besoek en die ouetehuis nie vergeet nie! Gemeenskappe waardeer dit as die leraar uitreik en oor grense beweeg. Hy/sy moet al die kerke en hulle dominees ken. Hy/sy is die brugbouer, die een wat versoening bewerk en gesamentlike projekte help loots. Hy/sy moet die voorbeeld stel van wat dit beteken om 'n koninkryksvisie te hê.

Hierdie vaardighede is vandag onder groot druk, ook in plattelandse kontekste. Individualisme is tiperend van die DNA van die Westerse beskawing. Die televisie en sy variante se invloed is goed bekend. Dit word egter gebalanseer met die ongelooflike groei van sosiale netwerke. Hiervoor is daar talle voorbeelde: van selfone tot Facebook en talle ander. Soos die een tipe sosialisering dus uitsterf en skipbreuk lei deur samelewingsveranderinge duik ander weer op. Nogtans is die netto resultaat tans 'n netto toename in diversiteit.

Diversiteit het baie vorme. Ras, taal en kultuur is verantwoordelik vir die groot groeperinge. Diversiteit het egter veel kleiner skakerings. In die platteland is die volgende skerp op die voorgrond: spiritualiteit, ouderdom of generasies, geslagte, geloof, klas / opvoeding / geleerdheid en vele meer. Die NG Kerk se gemeentes betrek basies Afrikaanse blanke gelowiges. Binne die groep is daar baie diversiteit, maar in die platteland word diegene wat Afrikaans is saamgebind en word daar hard probeer om tussen hulle eenheid binne verskeidenheid te verkry. Hierdie groep het die meeste ekonomiese en intellektuele mag of potensiaal.

Die NG Kerk se lidmate het die politieke mag in 1994 verloor. Die grootste groep ook in plattelandse gemeenskappe is arm mense van kleur. 'n Klein plattelandse gemeente het 'n groter verantwoordelikheid as net teenoor sy eie lidmate. Om as gemeenskap vrede te hê en te kan saamwerk en saamleef vra onvermydelik dat daar mense moet wees wat oor grense kan beweeg en kan saamwerk. Die NG Kerk het tradisioneel nie sy rol in hierdie opsig goed verstaan nie. Apartheid het nie net teen die wese van die Skrif ingedruis nie, dit het ook mense en gemeenskappe van mekaar vervreem, iets wat in die platteland besonder destruktief getref het.

4.7 Patriargie

'n Saak wat diep versluier in meeste plattelandse gemeentes voorkom, het te make met die unieke situasie van die boerdery en erfplase. Daar is baie gevalle waar daar groot ongelukkigheid is tussen pa's en seuns. So-ook tussen die geslagte, veral van die kant van vroue wat van elders kom en getroud is met plaaslike mans wat boer en wat hulle hele lewe as 'n *inkommer* ervaar.

Eersgenoemde is die situasie van die pa (patriarg) wat nie die plaas oorgee na hy "aftree" nie en die seun wat telkens soos 'n slaaf bly werk en aan 'n lyntjie gehou word. Naas dit is daar die situasie dat die seun wat die plaas erf dikwels broers en susters in gelyke dele moet uitbetaal wat hom in 'n situasie plaas dat hy eintlik nooit finansiëel op sy voete kan kom nie. So 'n vererwing beteken dat die kind wat boer eintlik tot finansiële ondergang of swaarkry verdoem word. Die verskil tussen boerdery voor 1994 en boerdery na 1994 is aansienlik. Hier is diep seer. Dit sal baie help as dit in die oopte gebring en aangespreek kan word.

4.8 Prosesse van rou

'n Aspek van die plattelandse bediening wat mens help om die ouer mense te verstaan is om in te sien dat hulle verlies ervaar en terug hunker na wat nou onthou word as "die goeie ou dae." Daar is baie wat die tye onthou toe kerke gebou is en toe die Afrikaner uit sy armoede opgestaan het, dae van harde werk en saamwerk. Vir hulle is die nuwe bedeling in Suid-Afrika soos die vaarwel sê van 'n tyd toe daar vastigheid en sekuriteit was. Hulle ervaar dat alles nou op losse skroewe staan en hulle verstaan nie die jonger geslag en die onherroeplike veranderinge wat wêreldwyd ingetree het nie. Die realiteit moet met groot empatie hanteer word en waar moontlik moet die lidmate begelei word.

4.9 Einde van die Christendom-era

Die Christendom-era in die kerk se geskiedenis is tans aan die verbrokkel. As tegniese term verwys Christendom na 'n fusie tussen kerk en staat in die magsentrum van die sameleving waar die kerk bepaalde publieke verantwoordelikhede gehad het. Die kerk het vir eeue die Westerse beskawing geborg en verantwoordelikheid geneem om goeie burgers vir die sameleving te vorm.

Die kerk het oor eeue in Europa, maar veral sedert die middel van die twintigste eeu sy posisie in die sentrum van die samelewing verloor. Die kerk is op die kantlyn geplaas. In baie plattelandse gemeenskappe beliggaam die sentrale en opsigtelike ligging van die kerkgebou in die middel van die dorp die ou Christendom paradigma.

Dit beteken dat die sentrale gesagsposisie van die kerk in die gedrang gekom het. 'n Christendomkerk verloor die kapasiteit om oor grense te gaan, mense te beïnvloed en gasvry te ontvang. In die Christendom-era was daar kragte in die samelewing wat mense na die kerk gebring het. (Jy sou bv. moeiliker werk kry sonder 'n getuigskrif van die dominee.) Noudat hierdie kragte verdwyn het, beleef kleiner gemeentes, waar almal se deelname so wesenlik is vir voortbestaan, dat vanselfsprekende ondersteuning ook verdwyn het.

Dit verg die ontwikkeling van nuwe vaardighede, houdings, gesindhede en gewoontes in die lewe van gemeentes.

4.10 Globalisering

Die sosioloog Manuel Castells verduidelik in sy boek, *The Power of Identity*, hoe die informasietegnologie en globalisering die wêreld verander. Twee goed verander: Eerstens: **mag** kry al hoe meer 'n nuwe inhoud. Mag was oor millennia fisiese mag; die mag van die sterkste, die mag van wapens. Dit is aan die verander. Inligting en kennis is al hoe meer 'n sterker mag as fisiese krag en wapens.

Tweedens: Mense en groepe se identiteit word nou anders gevorm. Identiteit, sê hy, word op drie wyses gevorm. Tradisioneel het dit van bo na onder plaasgevind (*legitimizing identity formation*). Die sterkere het sy mag gebruik om die res te vorm na sy smaak (ideologie). Hierdie top-down manipulasie kan geïllustreer word met hoe in die apartheid periode wit Afrikaners bymekaar gehou (gemaak) is.

Teen sodanige dominasie en manipulasie het *resistance identity formation* wêreldwyd ontstaan. Oral oor die wêreld is daar opstande teen regerings, diktature en verskillende vorms van oorheersing – die nutste is in Egipte, Tunisië, Libië en die Arabiese wêreld te sien. Islam is 'n vorm van *legitimizing identity formation* waar wettiese godsdiens 'n baie groot rol speel. Daar is opstand teen die manipulerende mag van mans oor vroue en kinders.

Derdens is daar *project identity formation*. 'n Voorbeeld van laasgenoemde is die ekologiese beweging en die missionale kerk ontwikkeling. Kerke wat van bo veranderinge probeer forseeer met behulp van dogmatiese uitsprake val in die eerste kategorie en val nou uit die bus uit. Die koninkryk van God is God se projek –dis die evangelie en as sodanig goeie nuus in deurmekaar tye – wêreldwyd!

In baie plattelandse gemeenskappe word identiteit deur patriarge en matriarge in 'n beweging van bo af beskerm. Dit vervreem dikwels jonger mense wat op 'n meer deelnemende styl ingestel is, skep wrywing en bring spanning en verdeeldheid. Thomas Friedman sê in sy boek, *The world is flat. A brief history of the twenty-first century*, dat “people moved from being an audience to being participants and co-laborers.” Dit beteken dat mense toenemend sin en vervulling in projekidentiteit vind.

Waar klein gemeentes hierop kapitaliseer, floreer verhoudinge en kry die gemeente dit reg om oor grense te beweeg.

5. DIE KRISIS AS GELEENTHEID

5.1 Die kerkverband sien 'n krisis

Dit is opvallend dat die verslag oor klein gemeentes wat voor die Algemene Sinode van 2007 gedien het (Agenda 2007 Deel 1 bl 316-7), die omstandighede van klein gemeentes as 'n krisis beskryf. Hul situasie word as 'n “noodkreet in ons midde” beskryf, hulle is in 'n “krisisbestaan”, besig met 'n “oorlewingstryd”, het 'n “swak selfbeeld”, en sukkel met “kwynende getalle”, “finansiële tekorte” en “groot afstande.”

Waarom sien ons krisis as ons na klein gemeentes kyk? Waarskynlik weens die geïdealiseerde prentjies wat ons van bediening het. Indien die norm die voorstedelike bedieningstyl is, het klein gemeentes inderdaad 'n krisis. Indien die norm vir bediening een predikant per gemeente is, het klein gemeentes in baie gevalle 'n onoorkomelike probleem. Salarisverpligtinge, asook die onderhoud van die kerkgebou en pastorie skep haas onoorkomelike uitdagings. Ons sal ander maatstawwe en bedieningstyle vir klein gemeentes moet skep.

Een van die uitdagings is dat die kerkorde se konseptualisering van gemeentelike bediening 'n struikelblok vir klein gemeentes word. Die reg om eredienste te lei en sakramente te bedien is voorbeelde hiervan.

'n Krisis is altyd ook 'n geleentheid wat nuwe moontlikhede bied. Die situasie van klein gemeentes is nie troosteloos nie. Indien hier betekenisvolle bedieningsvernuwing geïnnoveer kan word, kan klein gemeentes die kerkverband baie help.

5.2 Op die snypunt van betekenisvolle verandering

Klein gemeentes is uniek geïmplementeer om reg op die betekenisvolle snypunt van bedieningsvernuwing in die NG Kerk te funksioneer.

Helderder as op talle ander plekke, sien mens in die lewe van klein gemeentes die krisis waarin 'n agterhaalde kerkbegrip die hele kerkverband dompel. Hierdie gemeentes het nie die bronne om tradisionele selfhandhawende bedieninge in stand te hou nie. Hulle kan nie realiteite verdoesel nie. Hulle illustreer dat 'n kerk wat sy fokus verloor op die Here se opdrag in Matteus 28:16-20 en nie na die hele omgewing met die goeie nuus gaan nie, sy doodvonnis teken.

Daar is betekenisvolle verhale te vertel van die innovering in klein gemeentes wat hulle fokus op die Here, hulle Bybelse identiteit, en hul visie op die koninkryk van God herwin.

Daarom kan die hele kerkverband baie by klein gemeentes leer.

5.3 Deernis en bystand gevra vir mense vasgevang in die krisis

Hoewel betekenisvolle innovasie by verskeie klein gemeentes plaasvind, is die harde werklikheid dat *mense* in die maalkolk van die oorgang en vernuwing die bediening verkeer. Harde spanningslyne bestaan tussen die status quo en die vernuwing. Diepe vasgelooptheid kom in klein gemeentes voor. Daar is predikante wat in hierdie gemeentes begin dien het toe hulle nog verseker kon wees van 'n salaris, maar nou maand tot maand self in 'n finansiële oorlewingsstryd is. Daar is onbegrip by lidmate wat bedieningsvernuwing aktief teenstaan, en daarom die gemeentes in verdere krisis dompel, dikwels finansiële van aard. In die hitte van die stryd is dit moeilik om te verstaan wat aan die gebeur is. Konflik spiraal baie vinnig in talle klein gemeentes buite beheer.

Veral ringe, maar ook sinodes, moet hul verantwoordelikheid opneem om hierdie predikante aktief te ondersteun. Dit is nie genoeg om net vir 'n broer en suster te sê om warm te word nie. Daar moet ook komberse uitgedeel word. Later in hierdie verslag word 'n aanbeveling rondom die kerkordelike hantering van hierdie vasgevalde situasie ook gemaak.

Ons het die kapasiteit en geloof nodig om met konflik te werk as iets wat die Here se missie vir die kerk kan dien.

5.4 Verhale van hoop

Talle sinodes kon tydens die klein gemeente-konferensie verhale van sulke florerende klein gemeentes vertel. Dit is gemeentes waar die greep van institusionele instandhouding oorkom is, en die gemeentes op 'n diep vlak met God en die omgewing gekonnekteer het. Waar lidmate snap wat die Here van hulle in sy koninkryk vra, en hul lewe en gemeenskaplike bediening daarvolgens inrig, gebeur daar wonderwerke.

Ons noem enkele voorbeelde:

- ☞ Op **Philippolis** in die Suid-Vrystaat het verskillende gemeentes skouer aan die wiel gesit om 'n nuwe gebou op te rig sodat 'n bestaande bruin kleuterskool 'n nuwe heenkome kom hê. Mense het oor verskillende grense heen saamgewerk. Boere het boumateriaal verskaf, terwyl die bruin gemeenskap die arbeid voorsien het. Voor jy kon sê "mes" het wit, bruin en swart skouer aan skouer gestaan en gebou. Vroue-lidmate het die MIV-positiewe babas geabba terwyl die mans met die bouwerk aan die gang was. Mense, wat mekaar vroeër nie geken het nie, se harte het vir mekaar oopgegaan. Nou, lank na die bouprojek, stel mense nog in mekaar belang en bly vriende. Hulle volg die kinders se ontwikkeling.
- ☞ In die swart kultuur word nie oor Vigs gepraat nie. In 'n **klein swart gemeente**, noord van Pretoria, het die gemeente God se hart leer verstaan vir mense wat swaarkry en gemarginaliseer is. Daar is gemiddeld 60 mense in die erediens. Op Vroue-Sondag stap 'n moeder met 'n pap babatjie vorentoe. Sy bedank die gemeente vir hul gebede vir haar en haar kind. Sy is MIV-positief. Vandeeweek is die kindjie getoets. Hy is MIV-negatief. Sy bedank die gemeente vir hulle gebede vir haar en haar kind, en vra dat hulle die Here nou saam sal dank. Dit is 'n wonderwerk dat so iets, gegewe die kultuur, in 'n gemeente kan gebeur.

- ☞ Op **Ugie** in die Oos-Kaap het 'n klein gemeente 'n groep kinders (uit die hele gemeenskap) tydens die Wêreldsokerbeker deur *Kids Games* geestelik begelei. Die aantal kinders was meer as twee keer die gemeente se grootte.
- ☞ Op die naasliggende **Elliot** het onderlinge versorging oor kultuur- en rassegrense na 'n taxi-ongeluk daartoe gelei dat die taxi-vereniging mense uit die hele gemeenskap na die NG Kerkbasaar karwei om te kom koop.
- ☞ **Oshakati** was in die dae van die bosoerlog 'n geweldige groot gemeente, maar moes agterna met geweldige inkrimping saamleef. Die gemeente het met 'n *Life Change*-sentrum begin en is onder andere 'n stad op 'n berg vir vigswesies. Selfs al is die gemeente klein, is daar 'n konstante stroom versorging in die vorm van klere, komberse en etes vir hierdie kinders.
- ☞ **Eshowe** is 'n klein gemeente wat nie langer 'n voltydse leraar kon bekostig nie, maar onder leiding van 'n tentmaker bedien. Die gemeente en predikant is by die Christelike Seemansorganisasie en Operasie Mobilisasie betrokke. Die gemeente het ekumenies uitgereik na ander kerke in die gemeenskap en ander kerke hou nou saam met hulle erediens. Die gemeente het geleer om anders te dink oor die bediening.
- ☞ In **Winterton** het vyf kerkgemeenskappe saamgespan om 'n kerk in 'n behoeftevolle gedeelte van die dorp op te rig. Dit maak effektiewe bediening moontlik. Gesamentlike eredienste oor grense heen, tot voordeel van die hele gemeenskap, aangesien gemeentes nou saam 'n publieke rol opneem, is uit hierdie inisiatief gebore.
- ☞ In **Noord-Wes** werk 'n aantal gemeentes saam aan die Noord-Wes-uitreik waar die armstes van die armes bereik word. Gelowiges het mede-gelowiges oor grense leer ken.
- ☞ **Breyton**, in die Oostelike Sinode, het ook 'n tentmakerleraar, aangesien hulle nie 'n voltydse predikant kan bekostig nie. Die gemeente neem verantwoordelikheid vir versorging in die gemeenskap. Wolprodukte word bv. verwerk en en só word werkskeppingsprojekte geïnisieer. Beide ouer en jonger lidmate koop op hierdie aksies in. Die gemeente verstaan hulleself op 'n nuwe manier, het hoop, en beoefen gasvryheid.
- ☞ **Marken** is 'n bitter klein gemeente in die Noordelike sinode. Hierdie gemeente het sy instandhoudingsgerigtheid afgelê en lig en sout vir die hele omgewing geword. Die hele gemeenskap word by bediening betrek.
- ☞ **Ellisras-Wes** is 'n gemeente wat die hele gemeenskap by bediening insluit, en hard werk aan die bou van verhoudinge oor alle grense heen. Nie alle lidmate verstaan dié bediening nie, soos ook op ander plekke, maar die seën van die Here bly nie uit nie.
- ☞ **Dutoitspan**-gemeente in Noord-Kaapland het deur die meule gegaan as gevolg van demografiese skuiwe. Die gemeente het egter die hele gemeenskap raakgesien en haar bediening op die hele gemeenskap gefokus. Vandag is dit 'n gemeente wat hoop en versoening dra, en mense wat deur MIV/Vigs geraak word, daadwerklik ondersteun.
- ☞ Wat stede betref, het betekenisvolle vernuwings plaasgevind in die **middestadsbediening** in stede soos Pretoria, Bloemfontein en Port Elizabeth. Demografiese skuiwe het gemeentes drasties laat verklein, maar uit 'n geestelike transformasieproses is merkwaardige nuwe bedieninge aan die ontplooi.

5.5 Opsommend

In tye van groot verandering kom die mees betekenisvolle transformasie dikwels van die periferie af. Klein gemeentes bevind hulle in hierdie situasie. Omdat hulle nie oor groot hoeveelhede bronne beskik nie, is die eerste effekte van skuiwe in die samelewing by hulle te bespeur. Die effekte van demografiese skuiwe, sekularisasie, resessie en migrasie oor kerklike grense heen – om enkele faktore te noem – is baie vinnig in klein gemeentes voelbaar. Dit beteken dat hulle die eerstes is wat diep hieroor moet nadink, en hul bedieningspatrone moet aanpas. Die kerkverband kan by hierdie gemeentes gaan leer hoe die toekoms van die kerk lyk.

6. WAT HET KLEIN GEMEENTES NODIG OM TE FLOREER?

Hierdie paragraaf beskryf 'n paradigmaskuif wat klein gemeentes kan help om te floreer. Aangesien aanpassende verandering nodig is, word die paradigmaskuif in terme van die dieptedimensie van die gemeentelike lewe (oortuigings, waardes, kultuur) beskryf, eerder as in terme van oppervlaktendense en tegnieke.

6.1 Aanpassende versus tegniese verandering

Tegniese verandering veronderstel dat 'n kundige reeds oor die kennis beskik om 'n probleemsituasie uit te sorteer. Probleme met die klanksisteem in 'n kerkgebou of leemtes in 'n boekhoustelsel is voorbeelde hiervan. Mens kan eksperte benut en die probleem is uitgesorteer.

Aanpassende verandering weet dat niemand weet hoe om die situasie te hanteer nie. Ons moet leer en innoveer. In hierdie proses moet jy én ander saam dink, eksperimenteer en reflekteer. Luister word 'n belangrike vaardigheid. Die konteks van klein gemeentes plaas hulle vierkantig in die sfeer van aanpassende verandering.

Dink aan die verlies van jong mense uit die kerk. Dit gaan nie met tegniese verandering alleen reggestel word nie, hoewel daar altyd ruimte is om tegnies beter te presteer. Die oorsteek van grense in die plaaslike konteks, biddende afhanklikheid van die Here, bereidheid om nuwe vaardighede en houdings aan te leer, én ander af te leer, is wesenlik belangrik. Biddende afhanklikheid van die Here, en 'n nuwe verbintenis tot die verhaal van God se betrokkenheid in die wêreld en die uitleef daarvan, is voorwaardes. In die proses word mense verander en vernuwe.

Die dinamiese voortbestaan van klein gemeentes veronderstel 'n proses van aanpassende verandering. Beide die klein gemeente self, maar ook die kerkverband wat deur besluite, reëlins en voorbeeld help om die ruimte te skep waarbinne klein gemeentes funksioneer, moet verander.

6.2 Lewe in gemeenskap met Vader, Seun en Heilige Gees

In alle gevalle waar klein gemeentes betekenisvol vernuwe, het dit gepaard gegaan met 'n herontdekking van wie God is, 'n hernude fokus op God, en afhanklike, waagmoedige gehoorsaamheid aan God. Vir die lewensgevoel van moderne mense is God uitgeskuif na die rand van ons bewussyn, en is God nie daaglik naby en aktief-wersaam in ons omgewing nie. Godsdien is eerder iets wat mense doen, en geestelike groei is 'n toename van private innerlike belewenisse van God.

Ons het nodig om God nuut te sien met geestesoe wat deur God self geopen is, sodat ons God se werk kan raaksien – nie net in die kerk nie, maar ook in die gemeenskap. Ons het nodig om God se hart van liefde en deernis te ontdek, en sy roepstem te hoor

'n Herontdekking van die lewende Triniteit is belangrik. Die God van die Bybel is 'n Verhoudingswese. Binne God self is daar verhoudinge en liefdesbande. God is divers: die Vader is nie die Seun en die Gees nie, maar Vader, Seun en Gees is in verhoudinge van liefde, diens en wedersydse self-ontleding by mekaar betrokke.

Jesus leer ons dat Hy en die Vader een is (Joh. 10:30). Die eenheid van Vader en Seun is die eenheid van wedersydse inwoning in mekaar. Hierby kom die Heilige Gees. Die Drie is Een, omdat hulle inwoon in mekaar. Die drie Persone interpenetreer mekaar só dat hulle een is. CS Lewis noem hierdie eenheid die dans van die Triniteit (Mere Christianity, p 136). Teologies word die eenheid as *perichoresis* beskryf, die Griekse woord vir wedersydse inwoning.

Om te sê dat die Drie Een is, is om te sê dat die een God 'n gemeenskap van wedersydse inwonende Persone is waar die elke Persoon vreugdevol met die ander dans in eindelose, heilige liefde. Hierdie *perichoretiese* dans is die liefde van die Persone in die Triniteit vir mekaar – Die Vader vir die Seun en die Gees, die Seun vir die Vader en die Gees, en die Gees vir die Vader en die Seun. "Theologians and philosophers remind us that his perichoretic love is the origin, the tone, and the standard for all the love in the universe. There is no other love than God's love." (Scot McKnight, 40 Days living the Jesus Creed, p 26)

6.3 Die plot van die evangelie

In die evangelie ontmoet ons die liefdevolle God wat ons wêreld geskep het en trou bly daaraan. God reik na ons uit, ons wat uit die verhouding met God geval het, stuur sy Seun en giet sy Gees uit, sodat ons teruggetrek kan word in 'n herstelde verhouding met God.

Die sosiale God, verhoudingswese *par excel lance*, maak gelowiges deel van die huisgesin van God, die volk van God, die bruid van Christus. Hierdie is almal terme wat herstelde verhoudinge uitbeeld.

God se missie op aarde is om gemeenskap te stig. Dit gebeur deur die werk van die lewende, Heilige Gemeenskap, die drie-eenheid van Vader, Seun en Gees. Hierdie nuwe gemeenskap oorstyg alle grense, en bind mense oor allerlei mure saam.

6.4 Gemeentes neem deel aan God se missie

Hierdie Godsbeeld en aktiwiteit van God moet deur gemeentes gereflekteer word. Gemeentes neem deel aan die werk van God. Uit die verhale van hoop waarna hierbo verwys is, blyk duidelik hoedat klein gemeentes presies hierdie gemeenskapskeppende inisiatiewe geneem het, en hoeveel hoop en nuwe energie dit vir hulle bring.

6.5 Ekklesiologie

Die identiteit van Christelike gemeentes word ten diepste nié bepaal deur ligging, getalle, geografiese omvang, etniese samestelling, beskikbare fasiliteite, die amptenary, finansiële vermoë, die sosiologiese dinamika of profiel daarvan nie.

Gemeentes ontstaan en bestaan - selfs soms ten spyte van menslike praktyke en prosedures - primêr vanweë die gemeenskap-stigtende werking van die Heilige Gees.. Gemeentes van watter omvang en/of grootte ook al is ten diepste Trinitaries-gekonstitueerde gemeenskappe van mense wat dink, praat en leef voor die Aangesig van God en ook vanuit die konstante bewussyn van die teenwoordigheid van God in hulle midde.

Die primêre identiteitsverstaan wat tradisionele, denominasie-gerigte gemeentes oor hulleself het, moet op grond van die Skrif skuif. 'n Skuif word benodig weg van die formele, modernistiese, organisatoriese perspektief wat tans oorheersend is, na 'n besef en erkenning van hulleself as basiese Christus-gefokusde geloofsgemeenskappe. Die skuif is 'n beweging weg van die institusionele praktyk na 'n dinamies gemeenskap wat God se beweging oor grense beliggaam. Christus het die grens na ons oorgesteek. Christus stuur en bemagtig die kerk. Die kerk lewe deur deel te neem aan hierdie beweging van Vader, Seun en Gees.

Die deurslaggewende dinamika vir gemeentes – des te meer vir klein gemeentes – bly gesonde en opbouende verhoudinge. Daarom behoort gekonsentreer te word op die ontwikkeling en begeleiding van gemeentelid en lede wat betref hulle kapasiteit tot verhoudingsvestiging, verhoudingsgroei en verhoudingsbestuur. Die Triniteit wat deur die gemeente aanbid word, is immers wesenlik verhoudingsmatig. Derhalwe kan die gemeente wat geroep is om sy beeld en gelykenis te vergestalt en te vertoon, nie hulle energie en krag verspil op baie ander dinge as om deurlopend te verdiep in hulle verhoudingskapasiteit en verhoudingskwaliteit nie.

Die 20ste eeu met sy dominante modernisties-professionele inslag en benadering het baie kerke - veral tradisies soos ons gereformeerdes met 'n sterk kognitiewe kultuur – verarm. Hierdie armoede het spesifiek met hoë kwaliteit verhoudinge te doen.

Waar verhoudinge gevestig, gebou en gekoester word binne die geestelike raamwerk van Christus se verhouding deur sy lewegewende Gees met elkeen van die gemeentelid persoonlik en die geloofsgemeenskap as geheel, is dit op bykans menslik-onverklaarbare maniere moontlik om volhoubaar gemeente te wees, ten spyte van allerlei ander opsigtelike materiële en fisiese tekorte, moeilikhede en uitdagings. Waar geloofsgenote vanuit die lewende verhouding met die Here van die gemeente in verhouding met mekaar leef, sien hulle kans en kry hulle dit reg om in verdraagsaamheid baie vêr en steil paaie saam met mekaar te loop en aan te hou loop. Waar nuwe gemeenskap of nuwe verhoudinge oor grense aangeknoop word, bring dit nuwe vitaliteit in die lewe van die gemeente.

6.6 Roeping

Uit bogenoemde Godsverstaan en beskrywing van gemeentelike identiteit, vloei 'n helder roepingsverstaan voort. Jesus se woorde in Johannes 20:21v rig die gemeentelike lewe: "‘Vrede vir julle!’ sê Hy weer vir hulle. ‘Soos die Vader My gestuur het, stuur Ek julle ook.’ Nadat Hy dit gesê het, blaas Hy oor hulle en sê: ‘Ontvang die Heilige Gees!’"

Let op die trinitariese wyse waarop die teks gelowiges se gestuurdheid kommunikeer. Die Vader stuur Jesus, die Heilige Gees word oor die dissipels gegiet, en dit geskied met die oog op die voortsetting van die trinitariese roeping. Die roeping het met die vrede te doen wat Jesus gee.

God werk aktief in gemeenskappe om nuwe geloofsgemeenskap te skep. Waar gemeentes hierdie dinamika snap, God se uitnodiging om deel te neem aan God se sending hul agenda maak, en draers van God se vrede na gemeenskappe word, ontvang hulle lewe en vitaliteit vanuit hul roepingsvervulling.

Waar gemeentes hul lewe aflê in God se diens, en nie daarop fokus om hul lewe vir hulself te behou nie, ontvang hulle nuwe lewe uit God se hand.

6.7 Konteks

Een van die gemeenskaplike faktore in al bogenoemde verhale van hoop is die feit dat gemeentes geleer het om hul konteks raak te sien. Die institutêre kerkmodel wreek homself op gemeentes omdat dit oë sluit vir die omgewing. Die gemeente is altyd met die gemeente self besig. Die wagwoord is betrokkenheid, wat lidmate se aandag op die instituut en dié se belange fokus, eerder as op God, roeping en konteks.

Ons moet egter versigtig wees om instandhoudingsfunksies in gemeentes af te speel teenoor roepingsvervulling na buite. Gemeentes het instandhouding nodig. Instandhouding versus missionale uitreik en die gasvrye verwelkoming van die vreemdeling is 'n polariteit, en aan beide pole van hierdie kontinuum moet aandag gegee word.

6.8 Rol van die predikant

In die proses van aanpassende verandering moet predikante se rol in klein gemeentes daadwerklik verander. Die predikant word

- ☞ 'n geestelike leier wat mense aanmoedig om God se toekoms saam te ontdek.
- ☞ 'n reisgids wat gelowiges begelei om God se aanwesigheid en roeping vir hul lewens te ontdek.
- ☞ 'n persoon wat Godsvrae vra en die geloofsgemeenskap begelei om vanuit die Skrif onder leiding van die Gees op God se teenwoordigheid te reageer.

Die rol van die predikant in 'n institusionele versus 'n verhoudingsgedrewe, missionale kerk kan as volg gekontrasteer word:

Rol van predikante	
Institusioneel	Verhoudingsgedrewe
Predikant moet by elke geleentheid teenwoordig wees, anders is die geleentheid nie belangrik nie	Predikante is afrigters en mentors van dissipels – dissipels se betrokkenheid bepaal die belangrikheid
Predikante versorg lidmate pastoraal	Predikante rus lidmate toe – onderlinge versorging vind plaas
Predikant gee oplossings	Predikant vra vrae wat die verbeelding stimuleer en kreatiwiteit bevorder sodat lidmate se gawes tereg kan kom
Predikant is die algemene praktisyn – moet alles kan doen en die wendrie druk	Skep positiewe omstandighede waarin lidmate hulle gawes ontdek en in die gemeenskap betrokke raak
Vermy konflik en spanning	Fasiliteer konflik en spanning tot voordeel van die gemeente se roeping
Bestuurder van bedieninge	Geloofsonderskeiding, geestelike leier
Kerk se belange	Inkarnier gasvryheid teenoor die vreemdeling in die gemeente se lewe
Held, bewonderde leier	Vennoot, roepman

Op die Gemeentedienste-Netwerk se webblad vir kleingemeentes verskyn 'n artikel wat hierdie paragraaf verder toelig: <http://gemeentes.co.za/kleingemeentes/missionaal/van-institusioneel-na-missionaal/>

6.9 Netwerkvorming in die gemeenskap

Die uitdagings waarvoor klein gemeentes in plaaslike gemeenskappe te staan kom om die wese van God te beliggaam en die Here se roeping uit te voer, kan net realiseer as die gemeentes hulself toenemend as ondersteuningsisteme tot heil van hul wêreld verstaan. Gemeentes moet hierdie goeie nuus wees. Om goeie nuus te wees, beteken dat klein gemeentes oor grense moet netwerk met vennote in die omgewing. Op hierdie wyse kan die goeie nuus ingeweeft word in die vesel van die gemeenskap.

Prakties beteken dit dat die skole (al is daar kwalik gemeentekinders in die skool), die maatskaplike diensorganisasies, die plaaslike munisipaliteit, gemeenskapsorganisasies van alle soorte, ander kerke, die tuinmaakvereniging, almal as vennote vir die missie van die gemeente kwalifiseer.

6.10 Bemoediging

Klein gemeentes het die kerkverband nodig. Verbandstrukture (ring, sinode, algemene sinode) moet toenemend as netwerke funksioneer waarin gemeentes bemaedig, bemoedig, vertrous en aangespoor word. Dit sal harde werk verg om verbandstrukture intensioneel van kontrolerende gemeenskappe na bemoedigende vriendekringe te verander.

Ondersteuningstrukture en netwerke word gevorm vanuit die Nuwe Testamentiese insigte en beskrywing van koinonia. Onderlinge sorg vir mekaar, liefde vir mekaar, ondersteuning van mekaar... kan alleen gestalte kry binne verhoudings waarin ons mekaar beter leer ken, mekaar respekteer en ons oor grense heen na mekaar uitreik. Die vertel van ons stories – die verhaal van gemeentes - help ons om ons eie identiteit te ontdek maar ook mekaar beter te leer ken.

Die vorming van ondersteuningstrukture en -netwerk vloei voort vanuit 'n proses van geloofsonderskeiding en verdiepte spiritualiteit. Ons help mekaar om die regte ding te doen. Ons soek saam na die regte gestaltes van gehoorsaamheid aan die Here vir ons tyd. Ons besig wees met die Skrif breek grense af en skep openheid. Die omgekeerde is ook waar. Die proses van geloofsonderskeiding word voltooi wanneer persoonlike insigte, gedeelde insigte word.

6.11 Begeleidende leierskap

Klein gemeentes het 'n nuwe styl van leierskap nodig. Leierskap verskuif van die een wat beheer en bestuur na die een wat saamwerk en samewerking bewerk. Leierskap in 'n nuwe paradigma beskik oor die vermoë om mense oor grense heen aan mekaar te verbind. Leiers benodig verhoudings-intelligensie.

Ons klem op verhoudings gaan uit van die belangrike beginsel dat ons mekaar nodig het – ons antwoorde op probleme nie lê by die individu nie, maar in ons saamdink en saamworstel voor die aangesig van die Here.

In 2005 het 'n verslag oor leierskap voor die Reformed Ecumenical Council gedien. Die verslag praat van "shared leadership" en omskryf dit soos volg: "Leadership is no longer a lone-ranger function. The world, society, organizations, and the changes we are experiencing are just too complex. The problems we face are too complex to be managed by one person. We require more than one brain to solve them." (REC 2005:326). Sam Kobia, algemene sekretaris van die Wêreldraad van Kerke het eenmaal gesê: "If you want to walk fast, walk alone. If you want to go far, walk together...."

Hierdie verslag bepleit dus verbandstrukture waar die uitdagings vir gemeentes deel word van 'n gesamentlike geloofsonderskeidingsproses binne die ruimte van versorging en ondersteuning. Dit moet baie prakties gedoen word.

7. HOE DIE KERKVERBAND KLEIN GEMEENTES KAN HELP

Klein gemeentes het die kerkverband nodig. Die 2007-besluit van die Algemene Sinode is gebore uit 'n versugting dat die kerkverband meer sensitief vir die behoeftes en bemagtiging van klein gemeentes sal wees. In hierdie paragraaf word verken op watter wyses die kerkverband klein gemeentes kan bystaan.

7.1 TEOLOGIESE OPLEIDING

Uit die gemeente-grootte tipologie van Alice Mann blyk dat die opleiding van predikante voorsiening maak vir veral die pastorale-, program- en korporatiewe-grootte gemeente. Die blootstelling van studente aan praktiese opleiding is waarskynlik ook oorwegend binne hierdie drie groottes.

Die familie-grootte gemeente is dié tipe waar baie predikante hul bediening begin. Die vraag is of daar voldoende toerusting vir studente is om hierdie grootte te hanteer. Teologiese fakulteite moet versoek word om meer aandag aan hierdie aspek te gee.

Klein gemeentes kan baat by 'n sisteem waar 'n ring, of groep ringe, gesamentlik 'n predikant vir 'n paar klein gemeentes beroep. In so 'n geval is die predikant primêr die toeruster van leiers in die verskillende gemeentes, en nie die persoon wat die bediening waarneem nie. Die kennis, vaardighede en gewoontes wat hiermee gepaardgaan moet reeds in die teologiese opleiding oorgedra word.

7.2 VOORTGESETTE BEDIENINGSONTWIKKELING

VBO is 'n besonder geskikte instrument om leraars in familie-grootte gemeentes te begelei. VBO-instansies behoort oriënteringsprogramme vir leraars in hierdie bedieningskategorie te ontwikkel.

Temas vir VBO kan onder meer die volgende insluit (pasgemaak vir klein gemeentes):

- ☞ Die leierskapsrol van die leraar as transformasieleier en bemagtiger van lidmate
- ☞ Unieke uitdagings van klein gemeentes
- ☞ Die transformasie van gemeentelike kultuur
- ☞ Hantering van diversiteit
- ☞ Geloofsonderskeiding as vergaderstyl
- ☞ Netwerk-vorming
- ☞ Praktiese kerkbestuur vir leraars en gemeente-leiers
- ☞ Benutting van tentmakerbediening

7.3 PASGEMAAKTE OPLEIDING VIR TWEDE-LOOPBAAN PREDIKANTE

Tweede loopbaan-predikante is persone wat eers 'n ander beroep gevolg het en wat dan geroep word om voltyds tot die gemeentebediening toe te tree. Hierdie persone het afhanklikes en moet bly werk terwyl hulle opgelei word as predikante. Die NG Kerk se opleidingsmodel maak nie werklik hiervoor voorsiening nie. Dit gebeur wel in ander denominasies, soos die Presbiteriaanse Kerk wat van afstandsonderrig gebruik maak. Vergelyk bv. www.tee.co.za.

Klein gemeentes kan geweldig baat by tweede loopbaan-opleiding. 'n Boer, 'n onderwyser, 'n jeugwerker, enige ander professionele persoon, sou opgelei kon word as predikant en uiters waardevolle bediening waarneem. Tydens die konferensie oor klein gemeentes kon die verskillende sinodes persone by die naam noem wat die roeping ervaar om predikante te word, maar weens die huidige ekstraksie-model nie oor die hoë hekkie kan kom nie.

7.4 AANWENDING VAN EMERITI

Emeriti kan – en doen reeds – uiters waardevolle bydraes in die klein gemeente-bediening lewer. Dit word aanbeveel dat 'n toerustingspakket vir emeriti saamgestel word ter oriëntering vir 'n nuwe fase in hul bediening. Die bedoeling is om emeriti bewus te maak van die teenswoordige uitdagings in die bediening van klein gemeentes.

Die volgende kursusse word voorgestel:

- ☞ Brugpredikant (transformasieleier)
- ☞ Induksieproses
- ☞ Mentorskap
- ☞ Gemeente-fasilitering.

7.5 BEMAGTIGING VAN LIDMAAT-LEIERS

Hoewel dit vir die hele kerk waar is, sien mens soveel duideliker by klein gemeentes dat die toekoms van die kerk in die hande van lidmate is. Waar klein gemeentes floreer, sal dit wees omdat lidmate groter verantwoordelikheid neem. Kerkrade moet dus die leiding neem om die amp van die ouderling aan te wend vir bepaalde bedieningstake wat verskil van die tradisionele ouderlingrol. Die volgende bedieningsrolle en toerusting word voorgestel:

- ☞ Prediking (veral ouderlinge wat vir hierdie doel bevestig word), insluitende liturgiese leiding.
- ☞ Pastoraat
- ☞ Leierskap en bestuur
- ☞ Gespesialiseerde areas soos jeugbediening, bejaarde-bediening en groepwerk
- ☞ Netwerkvorming en vennootskappe met ander gemeenskapsinstansies.
- ☞ Bediening van die sakramente.

Wat die sakramente betref, sal die kerk moet werk aan 'n toerustings- en bemagtigingsmodel wat dit vir ouderlinge moontlik maak om die doop en die nagmaal te bedien. Verdere studie behoort hieroor onderneem te word.

Die Oos-Kaaplandse Sinode het reeds 'n beleid vir die opleiding lidmaat-leiers met die oog op prediking en liturgiese leiding goedgekeur. Die beleid kan gelees word by:

<http://ngkok.co.za/beleid-woordbedien-2011.pdf>

7.6 MOBILITEIT VAN PREDIKANTE

Die implementering van die huidige beroepstelsel in die NG Kerk het met goeie teologiese oorwegings te doen. Daar is egter 'n groep predikante in klein gemeentes wat moeilik kan skuif. Terselfdertyd is hulle in vasgevalde situasies wat menslik onmoontlik is om op te los.

Die kerkverband moet ernstige moeite daarmee doen om 'n kerkordelike meganisme te skep wat verantwoordelikheid toegepas kan word om hierdie skuiwe te fasiliteer. 'n Sisteem van verplasing waar eksterne fasilitering (vanuit die sinodale verband) en oorleg tussen die kerkraad en leraar plaasvind is broodnodig. 'n Kerkordelike meganisme moet as 'n saak van uiterste prioriteit geskep word.

7.7 AANPASSINGS IN DIE KERKORDE

Die kerkorde kan op bepaalde punte aangepas word om die bediening van klein gemeentes meer doelgerig bevorder. Die belangrikste bydrae sal wees om bevoegdheid te verleen aan wyer kategorieë vir die amptelike bediening van die Woord en sakramente. Indien toegeruste ouderlinge hierdie verantwoordelikheid as bevestigde ampsdraers kan neem, skep dit kapasiteit in die kerk vir klein gemeentes om missionêr op hul omgewing gerig te wees, eerder as om in 'n finansiële oorlewingstryd te spartel om duur bediening te bekostig.

Meganismes waarmee predikante in vasgevalde posisies na ander werkkringe verskuif kan word (vergelyk die vorige paragraaf) kan ook 'n groot bydrae lewer.

7.8 NETWERK VIR KLEIN GEMEENTES

Die konferensie rondom die bediening in klein gemeentes wat van 4 tot 6 Mei in Kemptonpark gehou is, het insig, moed, hoop en 'n toekomsverwachting vir klein gemeentes meegebring. Hierdie konferensie meen dat die Algemene Sinode voorsiening moet maak vir 'n jaarlikse konferensie met kleingemeentes. Hierdie konferensie moet toeganklik wees vir almal wat vir saamdink en saamgesels rondom klein gemeentes.

Die Netwerk vir Klein Gemeentes moet die skuif na lewenskragtigheid fasiliteer, en dié gemeentes help verstaan hoe belangrik die bydrae is wat hulle in hul gemeenskappe kan lewer. Klein gemeentes dink nie vanselfsprekend pro-aktief en hoopvol oor die toekoms nie. Baie is vasgevang in 'n poging om te oorleef. Hulle moet daarmee gehelp word. Kapasiteit moet ontwikkel word rondom sake soos netwerkvorming, gawebediening, ontwikkeling van 'n nuwe verstaan van die taak van die predikant, kerkraad en lidmate. Aanpassende verandering word só begelei.

Natuurlik kan geen gemeente gedwing word om skuiwe te maak nie. Dit is eers wanneer gemeentes 'n nulpunt bereik het dat die kerkraad en lidmate oop is vir hulp en dikwels begin innoveer, veral waar die regte hulp ontvang word. Die funksionering van so 'n netwerk kan die rol van vroedvrou vervul wat met die geboorte van 'n nuwe toekoms vir klein gemeentes kan aanhelp.

7.9 VOORTGAANDE NAVORSING

Alle kerklike rolspelers moet verantwoordelikheid neem om navorsing rondom klein gemeentes voort te sit. Navorsing in al sy gestaltes is nodig. Die voorgestelde Netwerk vir Klein Gemeentes, waarin teologiese fakulteite ook besliste rolspelers moet wees, is 'n goeie forum vir die stimulasie en integrering van toepaslike navorsing.

9. AANBEVELINGS

- 9.1 Die Algemene Sinode word versoek om 'n navorsingsprojek oor klein gemeentes as prioriteit te aanvaar.
- 9.2 Indien dit as prioriteit aanvaar word, word 'n netwerk vir klein gemeentes in die lewe geroep. met die opdrag om as gespreksforum vir klein gemeentes te dien, vitaliteit in klein gemeentes te bevorder, studie oor hierdie onderwerp te stimuleer en studieresultate in die kerklike lewe te integreer. Die Netwerk nooi ook die Familie van NG Kerk en ander Gereformeerde kerke uit om aan die gesprek deel te neem.
- 9.3 Die Algemene Sinode keur die beginsel van afstandsonderrig vir tweede-loopbaan predikante goed. ATTO word getaak om hierdie te implementeer volgens die *Theological Education by Extension*-model.
- 9.4 Die Algemene Sinode word versoek om spoedeisend 'n prosedure te skep waarmee predikante met wedersydse oorleg (tussen predikant en gemeente) verplaas kan word.

10. LITERATUURLYS

(Raadpleeg ook www.kleingemeentes.co.za vir verwysings na literatuur wat vir klein gemeentes van belang is.)

- Armour, MC & Browning, D 2000. *Systems-Sensitive Leadership*. College Press.
- Bosch, DJ 1991. *Transforming mission: paradigm shifts in theology of mission*. New York: Orbis Books.
- Burger, CW 1995. *Gemeentes in transito*. Kaapstad: Lux Verbi.
- Burt, SE & Roper HA 1992. *The little church that could: raising small church esteem*. Judson Press.
- Canada, D 2005. *Spiritual Leadership in the small membership church*. Abingdon Press.
- Castells, M 2009. *The power of identity*. John Willy and sons.
- Farris, LW 2000. *Dynamics of small town ministry*. Alban Institute.
- Friedman, TL 2007. *The world is flat: a brief history of the twenty-first century*. Picador, New York.
- Gaede, BA 2001. *Size transitions in congregations*. Alban Institute.
- Guder, DL 1998. *Missional Church: a vision for the sending of the church in North America*. Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- Guder, DL 2000. *The continuing conversion of the church*. Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- Hamman, JJ 2005. *When steeples cry*. Pilgrim Press.
- Hassinger, EW & Holik, JS & Benson, JK 1988. *The rural church: learning from three decades of change*. Abingdon Press.
- Hendriks, HJ 2004. *Studying congregations in Africa*. Wellington: Lux Verbi.Bm.
- Keifert, PR 1992. *Welcoming the stranger: a public theology of worship and evangelism*. Augsburg Fortress Publishers, Minneapolis.
- Keifert, PR 2007. *Ons is nou hier*. Lux Verbi.Bm.
- Keifert, PR 2009. *Testing the spirits: how theology informs the study of congregations*. Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.
- Killen, JL. 2005. *Pastoral care in the small membership church*. Abingdon Press.
- Mann, A 1998. *The in-between church: navigating size transitions in congregations*. Alban Institute.
- Marais, F 2007. *God praat – Leef luisterryk vir vergaderings*. Wellington: Bybelkor.
- Newbiggin, L 1989. *The Gospel in a pluralist society*. Eerdmans.
- Newbiggin, L 1995. *The open secret: an introduction to the theology of mission*. Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- Niemandt, N 2007. *Nuwe drome vir nuwe werklikhede*.
- Pappas, AG, 2000. *Entering the world of the small church*. Alban Institute.
- Purves, A 2007. *The crucifixion of ministry: Surrendering our ambitions to the service of Christ*. InterVarsity Press, Downers Grové.
- Purves, A 2010. *The resurrection of ministry: Serving in the hope of the risen Lord*. InterVarsity Press, Downers Grove.
- Rendle, GR 1998. *Leading change in the congregation*. Alban Institute.
- Robinson, AB 2003. *Transforming congregational culture*. Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- Robinson, AB 2007. *Leadership for vital congregations*. Pilgrim Press.
- Robinson, AB 2008. *Changing the conversation – a third way for congregations*. Wm. B. Eerdmans Publishing.
- Roxburgh, AJ & Regele, M 2000. *Crossing the bridge: Church leadership in a time of change*. Percept Group Inc.
- Roxburgh, AJ 2006. *The sky is falling: leaders lost in transition*. Allelon Publishing.
- Roxburgh, AJ & Romanuk F 2006. *The missional leader: Equipping your church to reach a changing world*. Jossey-Bass.
- Schaller, LE 2004. *Small congregation, big potential: ministry in the small membership church*. Abingdon Press.
- Steinke, PL. 2006. *How your church family works: understanding your congregation as emotional systems*. The Alban Institute.
- Swart, I & Rocher, H & Green, S & Erasmus, J 2010. *Religion and Social Development in Post-apartheid South Africa*. Sun Press.